

УДК: 608.1/3 (075.347.77)

DOI 10.36910/775.24153966.2023.75.1

Р.Г. Редько¹, Р.А. Склярів², В.В. Шанайда²*Луцький національний технічний університет¹**Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя²***ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА В ОБЛАСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ**

У матеріалах статті розглянуті основні напрями розвитку сучасного законодавства окремих країн Європи в сфері інтелектуальної власності (ІВ). Розглянуто та проаналізовано різноманітні шляхи адаптації законодавства різних країн Європи щодо інтелектуальної власності до вимог законодавства європейського союзу. Авторами встановлено, що законодавства ряду країн європейського союзу в питаннях захисту ІВ зберегли національні особливості попри загальну адаптацію до єдиного європейського законодавства у сфері патентування та єдиної європейської патентної системи. Визначено необхідність впровадження в Українське законодавство спеціального Кодексу законів про інтелектуальну власність, який би дозволив гармонізувати національне законодавство України у сфері ІВ до Директив та законів ЄС.

Ключові слова: інтелектуальна власність, кодифікація, Європейський союз, Кодекс законів про інтелектуальну власність.

R. Redko, R. Sklyarov, V. Shanaida**COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF LEGISLATION IN THE BRANCH OF INTELLECTUAL PROPERTY IN EU COUNTRIES AND UKRAINE**

The materials of the article consider the main directions of the development of modern legislation of individual European countries in the branch of intellectual property (IP). Various ways of adapting the legislation of different European countries regarding intellectual property to the requirements of the legislation of the European Union have been considered and analyzed. The authors investigated that the legislation of several European Union countries, in matters of IP protection, preserved national peculiarities during general adaptation to the unified European legislation in the branch of patenting and the unified European patent system. We research the need to introduce into Ukrainian legislation a special Code of Laws on Intellectual Property, which would allow harmonizing the national legislation of Ukraine in the branch of IP with EU Directives and laws, was determined.

Key words: intellectual property, codification, European Union, Code of laws on intellectual property.

Постановка проблеми. Широке використання інтернет-технологій та їх впровадження у повсякденне життя, застосування сучасних матеріалів, розробка перспективних конструкцій механізмів, машин та технологій, постійне вдосконалення комп'ютерної техніки сприяє швидкій індустріалізації світу. На фоні невідмінної інформатизації суспільства зростає роль інтелектуальної власності (ІВ) як предмету правових відносин, а також вдосконалення законодавчої бази відповідно до тенденцій, які склалися в світі за останні роки. Інтелектуальна власність стає рушієм розвитку сучасного інформаційного суспільства, сприяє активізації трансферу технологій та ліцензійної діяльності, дозволяє сформувати глобальний ринок прав на об'єкти ІВ та забезпечує ріст інноваційної активності по всьому світі.

Україна є незалежною державою з високим інтелектуальним потенціалом. Завдяки розвитку правової бази з ІВ відбувається залучення інвестицій в економіку нашої країни. Суттєві фінансові впливання ведуть до макроекономічного зростання, що можливо лише за умови функціонування такої законодавчої бази в середині країни, яка не суперечитиме міжнародному законодавству в галузі інтелектуальної власності [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переважна більшість нормативно-правових актів, що стосуються ІВ, та регулюють відносини у даній сфері, були прийняті на початку 90-х років ХХ століття. Україна впровадила власне законодавство після розпаду Радянського Союзу, створюючи національну систему інтелектуальної власності. Прийняті в ті роки закони та нормативно-правові акти відповідали потребам того часу.

Після підписання 16 вересня 2014 р Угоди про асоціацію України з ЄС ситуація дещо змінилася, національне законодавство у сфері ІВ потребує оновлення. Ця проблема активно дискутується в колах наукової та юридичної спільноти. Питаннями систематизації та кодифікації норм ІВ займалися такі вчені та науковці як О. Підпригора [2], О. Святоцький [3], В. Дроб'язко та О. Орлюк [4], Р. Стефанчук [5], М. Потоцький [6], Р. Шишка [7], В. Крижна [8] та інші. В своїх

працях вони піднімають питання стосовно систематизації законодавства сфери ІВ, а також реформування існуючої системи правової охорони в Україні. Існуюче законодавство України у сфері ІВ часто є суперечливим, багато законодавчих положень часто дублюються [9].

На фоні європейського поступу України ми спостерігаємо процес глибинного реформування вітчизняного законодавства у сфері ІВ, свідченням чого є здійснені в останні роки реформи в системі управління державними інституціями. Так Україна почала процес гармонізації свого законодавства із загальноєвропейським, що є однією із умов для набуття членства в Європейському Союзі (ЄС) [10].

В 2020 році в Україні було прийнято ряд законодавчих актів, які забезпечили правову базу для проведення інституційної реформи в державній системі охорони ІВ [11, 12]. Створено Національний орган інтелектуальної власності (НОІВ), державну організацію, яка займається питаннями правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Згідно закону встановлено спеціальну юридичну конструкцію, яка передбачає, що НОІВ є статусом, а не юридичною особою. Це означає, що усі основні функції НОІВ виконує юридична особа публічного права (організація), яка не є органом влади і яка за майновою ознакою належить державі. Згідно чинного законодавства Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) є центральним органом виконавчої влади, який займається формуванням та здійснює реалізацію державної політики у сфері ІВ [6].

Продовженням реформи стало створення Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ), розпорядження про це було прийняте КМУ 28 жовтня 2022 року за № 943-р. УКРНОІВІ визначено суб'єктом, що виконує функції НОІВ.

Наступним логічним кроком є вдосконалення та гармонізація законодавства у сфері прав ІВ, а тому вивчення досвіду країн ЄС у цьому напрямку набуває актуальності та потребує детального аналізу та дослідження.

Постановка завдань. Оновлення нормативно-правової бази щодо захисту прав інтелектуальної власності в країнах Європи носить системний характер. Аналіз цього законодавчого процесу викликає певний інтерес, а досвід переформатування принципів права щодо інтелектуальної власності може бути корисним для реорганізації, модифікації та вдосконалення чинного законодавства України в напрямі права інтелектуальної власності.

Викладення основного матеріалу. Щорічно в ЄС публікують велику кількість різноманітних нормативно-правових актів, частина з яких стосується законодавства в галузі інтелектуальної власності. Характерною ознакою законодавства ЄС є толерантне ставлення до розвитку норм національного права ІВ членів асоціації [13]. Вони мають право самостійно визначати свою політику, але при цьому дотримуватися загальноприйнятих директив та міжнародних угод, які ратифіковані на національному рівні.

В період з 1973 по 1975 роки були прийняті Європейська патентна конвенція [14] та Конвенція про європейський патент для спільного ринку (Конвенція про патент співтовариства) [15]. Остання в 1985 році була перейменована в Угоду про патент Співтовариства. Ці нормативні акти дозволили здійснити в європейських країнах своєрідну правову уніфікацію [16]. На їх основі було створено єдине європейське законодавство у сфері патентування та єдину європейську патентну систему. Пізніше національними відомствами країн були ухвалені нові патентні закони або розроблені на основі Європейської патентної конвенції нові редакції таких законів [17].

Італія. Конституція Італії передбачає видання виконавчою владою законів-декретів, які становлять більше половини чинного законодавства про інтелектуальну власність [18]. Так, зокрема, норми права стосовно промислової власності викладені в Кодексі промислової власності (Codice della proprietà industriale) [18], а авторського та суміжного права - Законом про авторське право №633/19411 [19]. Кодекс промислової власності є комплексним документом, в якому викладені законодавчі ініціативи, що регулюють питання цивільно-правового та адміністративно-правового регулювання сфери ІВ. В ньому детально розглянуті процедурні питання стосовно набуття права промислової власності, а також особливості діяльності патентних повірених. Також велика увага приділяється функціонуванню Відомства з патентів і торговельних марок.

Португалія. В Португалії, як і в Італії, діяльність державних інституцій в області промислової власності регулюється відповідним Кодексом (Código da propriedade industrial) [20], а авторського та суміжних прав - теж Кодексом (Código do direito de autor e dos direitos conexos) [21].

В останній редакції Кодексу промислової власності Португалії об'єднані законодавчі норми, що однозначно регулюють правову охорону об'єктів промислової власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків) та засобів їх комерціалізації (торговельних марок, фірмових найменувань та емблем, найменувань походження та географічних зазначень). Окремі розділи цього Кодексу стосуються набуття та захисту прав на об'єкти промислової власності, а також окремих адміністративних процедур, які з цим пов'язані.

Франція. Певний дослідницький інтерес викликає Кодекс інтелектуальної власності Франції (Code de la Propriété Industrielle), який був прийнятий в 1992 році [22]. Фахівці вважають його кращою формою систематизації норм права в галузі ІВ. Даний документ містить дві частини – законодавчу та регламентну. Законодавча частина вводиться в дію законом, а регламентна – декретом. Така структура дозволяє позбутися дублювання норм права та уникнути певних суперечностей у законодавстві [5, 23,]. Деякі спеціалісти в галузі права вважали, що дане законодавство слід взяти за основу для країн ЄС. Оскільки в Європейських країнах порівняно мала кількість норм, які є загальними для всіх видів результатів інтелектуальної діяльності, то даний Кодекс не був прийнятий за основу спільного законодавства [24]. В 2005 році у Франції схвалено Регламентацію права на інтелектуальну власність, в якій прописано процедуру отримання охоронного документу (патенту) для всіх об'єктів промислової власності, а також поданий механізм отримання примусових ліцензій [25].

Польща. Вхідження Республіки Польща (РП) до структур Європейського Союзу спричинило зміну національного законодавства в області ІВ. Національні правові акти було приведено у відповідність до стандартів ЄС. Так в липні 2020 року в РП розпочалась реформа цивільного судочинства, де було започатковане окреме провадження у справах про ІВ.

Суттєвих змін зазнав Закон «Право промислової власності» (projekt ustawy Prawo własności przemysłowej) [26], в якому кількість статей зросла майже в два рази (зі 327 до 498). Зміни, внесені до даного Закону, спрямовані на прискорення процедури отримання правової охорони на об'єкти промислової власності, а також гармонізацію чинного законодавства до діючих норм ЄС та інших міжнародних норм у галузі ІВ [27].

Бельгія. В законодавстві Бельгії питанням ІВ присвячена 11 книга Кодексу економічного права (Code de droit économique) [28]. В ньому на законодавчому рівні висвітлені питання захисту основних об'єктів інтелектуальної власності (патенти, торговельні марки, майнові права на сорти рослин, авторське та суміжні права). Зокрема слід відзначити, що окремими розділами виділені такі об'єкти правової охорони як комп'ютерні програми, бази даних, топографії та напівпровідники. В Кодексі висвітлені законодавчі норми стосовно правозастосування законодавства до об'єктів ІВ.

Країни Балтії, а саме Латвія, Литва та Естонія пішли по шляху гармонізації своїх національних законодавств в області ІВ, які були сформовані після розпаду Радянського Союзу, у відповідності до директив ЄС. Цей процес відбувався з врахуванням національних позицій і їх законодавство в галузі ІВ має певні національні особливості [29].

Латвія. Закон про патенти в Латвії було оновлено у 2007 році шляхом його приведення у відповідність до директив ЄС. Згідно нового законодавства автор може подавати міжнародні заявки на патент відповідно до правил ЄС. При цьому він набуває немайнові права, які передбачають визнання його винахідником патенту, а також він має право відмовитися від права власності на патент [30]. Багато статей даного закону присвячені питанням комерціалізації, а саме можливості продажу об'єктів ІВ та передачі прав авторства, якщо такий об'єкт виконаний за договором.

Литва. Законодавство Литви в області ІВ було транспоноване через Директиви 2004/48/ЄС щодо забезпечення прав інтелектуальної власності («Директива щодо забезпечення дотримання») через первинне законодавство. В національне законодавство були внесені зміни, які дозволили гармонізувати основні правові норми. Такі зміни торкнулися Закону Литви про авторське право та суміжні права, Закону про патенти, Закону про товарні знаки, Закону про зразки, Закону про правову охорону топографії напівпровідникової продукції та Закону про правову охорону сортів рослин. При цьому в Литві були прийняті більш суворі заходи стосовно порушень в галузі ІВ, ніж це було прописано в Директиві про забезпечення виконання [31].

Естонія. За підтримки ЄС в Естонії в рамках національної програми «Розвиток кращого законодавства» в 2015 році було розроблено Кодекс інтелектуальної власності (Code of Civil Procedure) [32]. Його основні положення гармонізовані із законодавством ЄС згідно Директиви

2004/48/ЕС. Основні зміни в законодавстві Естонії стосувались примусового виконання законодавства при порушенні прав власників охоронних документів [33].

Німеччина. Законодавство Німеччини в області ІВ було розроблене задовго до того, як Німеччина стала членом Європейського Союзу. Після вступу країни в асоціацію закони були змінені та доповнені для їх сумісності з правилами ЄС щодо захисту інтелектуальної власності. В Німеччині, на відміну від інших Європейських країн, не створювали спеціальний Кодекс. Законодавці віддали перевагу введенню правил для різних типів прав інтелектуальної власності в окремих законах. На сьогоднішній день на території Німеччини правочинними є наступні нормативні документи: Закон про авторське право (UrhG), Закон про патенти (PatG), Закон про торговельні марки (MarkenG), Закон про корисну модель (GebrMG), Закон про зразки (GeschMG), Закон проти недобросовісної конкуренції (UWG) [34].

Австрія. Право ІВ в Австрії регламентується Патентним законом (das Österreichische Patentgesetz), Законом про правовий захист зразків (Musterschutzgesetz), Законом про охорону торгових знаків (Markenschutzgesetz) та Законом про авторські права (Urheberrechtsgesetz). Всі ці закони були повністю адаптовані до законодавства ЄС. Також в Австрії крім основного законодавства, яке безпосередньо пов'язане з ІВ, діє ряд спеціальних законів та кодексів, які забезпечують виконавчі провадження на виконання законів про інтелектуальну власність [35].

Великобританія. Законодавча система Великобританії для захисту прав стосовно об'єктів ІВ використовує єдиний консолідований закон про авторське право, промислові зразки і патенти (Copyright, Designs and Patents Act, 1988) [36]. Цей закон зазнав всебічної критики [37], але він є ефективним і залишається одним з основних в сфері ІВ Великобританії.

Також в англосаксонській системі права велику роль відіграє взаємодія норм закону з прецедентом. Судові прецеденти мають часте застосування на практиці, вони дають тлумачення законодавчих норм та додатково врегульовують питання у сфері промислової власності. Найбільш вагомими серед них є: Справа Sabaf проти MFI; Campbell проти MGN Limited; Regina проти Johnston та інші [38].

Слід зазначити, що після виходу Великобританії зі складу ЄС відбувається процес поступового оновлення їх законодавства у відповідності до національних та міжнародних норм [39].

На Європейському рівні в останні роки все частіше піднімається питання про розробку єдиного Європейського кодексу права інтелектуальної власності [5]. Він би міг допомогти виробити єдині підходи до регламентації права ІВ в країнах членах асоціації, а його створення дозволило б сформулювати єдиний набір правил на основі кращих положень з національних правопорядків та забезпечити ефективний захист прав інтелектуальної власності.

Висновки. Вважаємо, що Україні слід піти по шляху європейських партнерів, прийняти єдиний кодифікований законодавчий акт, а саме Кодекс законів про інтелектуальну власність, який би враховував вимоги Директиви 2004/48/ЕС щодо забезпечення прав інтелектуальної власності. Це дозволило б уніфікувати та об'єднати норми права стосовно захисту прав ІВ, позбутися невинного дублювання деяких законодавчих норм та підготувати національне законодавство до норм ЄС.

Список використаних джерел:

1. Playda Nemlioglu. A Comparative Analysis of Intellectual Property Rights: A case of Developed versus Developing Countries, Procedia Computer Science. 2019. Vol. 158, pp. 988-998. DOI: 10.1016/j.procs.2019.09.140
2. Підпригора О. А. Чи потрібний Україні Кодекс про інтелектуальну власність? / О. А. Підпригора // Унів. наук. зап. – 2005. – № 1–2 (13). – С. 75–79.
3. Право інтелектуальної власності : академічний курс: Підручник для студ. вищих навч. закл. / О. А. Підпригора [та ін.] ; ред. О. А. Підпригора, О. Д. Святоцький ; Акад. прав. наук України, Науково-дослід. ін-т інтелект. власності. - 2-вид., перероб. та доп. - К. : Видавничий дім "ІнЮре", 2004. - 670 с.
4. Правове забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті Європейської інтеграції: концептуальні засади : монографія / [В. С. Дроб'язко та ін. ; за наук. ред. О. П. Орлюк] ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. - К. : Лазурит-Поліграф, 2010. – 464 с.

5. Стефанчук Р. О. До питання про кодифікацію законодавства у сфері інтелектуальної власності. *Право України*. № 11/2016. С. 86–91.
6. Потоцький М. Національний орган інтелектуальної власності: правовий статус та функції [Електронний ресурс] / Микола Потоцький. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.hsa.org.ua/blog/natsionalnyj-organ-intelektualnoyi-vlasnosti-pravovuj-status-ta-funktsiyi>.
7. Шишка Р. Б. Кодифікація законодавства у сфері інтелектуальної власності: за та проти. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2013. № 3. С. 83-87.
8. Крижна В. Варіанти кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 1. 110-115.
9. Микола Потоцький. Кодифікація законодавства України про інтелектуальну власність : матеріальний та процесуальний аспекти. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 6. С. 5–16.
10. Folliard-Monguiral A., Rogers D. The Community Trade Mark and Designs System and the Enlargement of European Union // *European Intellectual Property Review*. — 2004. — V.26. — Issue 2.
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» від 16.06.2020 № 703-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text>
12. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства)» від 21.07.2020 № 816-IX. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text>
13. Tritton G. et al. *Intellectual Property in Europe*. 3;d edn. — London: Sweet & Maxwell, 2007.
14. Friedrich - Karl Beier, The European Patent System, 14. *Vanderbilt Law Review* 1 (2021). Режим доступу: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vjtl/vol14/iss1/1>
15. Бабич Ж.В. Європейський патент як дієвий інструмент захисту прав промислової власності в ЄС. *Молодий вчений*. 2015. № 7 (22). Частина 2. С. 16-20.
16. Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Горнісевич А. М., Федорова Т. Ю. Законодавство Європейського Союзу та держав-членів Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності : науково-практичне видання / за заг. ред. О. П. Орлюк. Київ : НДІ ІВ НАПрНУ, Лазурит-Поліграф, 2010. 262 с.
17. Капіца Ю. Єдиний європейський патент і нові можливості патентування в Європейському Союзі. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 2. С. 17-27.
18. CODICE DELLA PROPRIETÀ INDUSTRIALE (DECRETO LEGISLATIVO 10 FEBBRAIO 2005, N. 30, AGGIORNATA CON LE MODIFICHE INTRODOLTE DAL LEGGE 29 LUGLIO 2021, N. 108) Режим доступу до ресурсу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/585924>
19. LEGGE 22 APRILE 1941, N. 633 SULLA PROTEZIONE DEL DIRITTO D'AUTORE E DI ALTRI DIRITTI CONNESSI AL SUO ESERCIZIO (AGGIORNATA CON LE MODIFICHE INTRODOLTE DAL LEGGE 21 SETTEMBRE 2022, N. 142). Режим доступу до ресурсу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/585941>
20. CÓDIGO DA PROPRIEDADE INDUSTRIAL (APROVADO PELO DECRETO-LEI N.º 110/2018 DE 10 DE DEZEMBRO DE 2018 E ALTERADO PELO DECRETO-LEI N.º 9/2021 DE 29 DE JANEIRO DE 2021) Режим доступу до ресурсу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/584980>
21. CÓDIGO DO DIREITO DE AUTOR E DOS DIREITOS CONEXOS (APROVADO PELO DECRETO-LEI N.º 63/85 DE 14 DE MARÇO DE 1985, E ALTERADO ATÉ AO DECRETO-LEI N.º 9/2021 DE 29 DE JANEIRO DE 2021) Режим доступу до ресурсу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/583948>
22. Еннан Р. Є. Кодифікація у сфері інтелектуальної власності в ЄС: досвід Франції / Еннан Р // *Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю*. Пам'яті проф. Ю.М. Оборотова : (до 75-річчя від дня народж. д. ю. н., проф. Ю. М. Оборотова): матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 верес. 2021 р. / Нац. ун-т «Одеська юрид. академія»; за заг. ред. А. Ф. Крижановського. – Одеса : Фенікс, 2021. – С. 219–223.
23. FRANCE. CODE DE LA PROPRIÉTÉ INTELLECTUELLE (VERSION CONSOLIDÉE AU 30 JUIN 2022). Режим доступу до ресурсу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/21533>
24. Taylor R. Against an Integrated Intellectual Property Code: A Response to «Reforming Intellectual Property Law: An Obvious and Not;so;Obvious Agenda» // *Intellectual Property Quarterly*. — 2009. — Issue 3. — P. 281–287.

25. Зінич Любомир. Особливості правового регулювання використання винаходів за законодавством Франції. Національний юридичний журнал. 2015. С. 136–138.
26. Projekt ustawy – Prawo własności przemysłowej. Режим доступу до ресурсу: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12359055/12874004/12874005/dokument552321.pdf>
27. Directive 98/71/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 on the legal protection of designs. Режим доступу до ресурсу: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/contentPdfs/law_and_practice/cdr_legal_basis/EUR-Lex%20-%2031998L0071_en.htm
28. CODE DE DROIT ÉCONOMIQUE (MIS À JOUR LE 21 AVRIL 2022). Режим доступу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/584987>
29. Janušauskaitė, Kristina. “Aspects of Enforcement of IP Rights in the Baltic Countries in View of the Implementation of the EU Enforcement Directive.” Implementation of the EU Enforcement Directive in the Baltic Countries: Experience in View of the Development of Protection of Intellectual Property Rights, 1st ed., Nomos Verlagsgesellschaft mbH, 2010, pp. 83–226. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/j.ctv941sj9.8>.
30. Aleksei Kelli, Age Vārv, Tõnis Mets, Vadim Mantrov, Ramūnas Birštonas, Carri Ginter. "Different regulatory models of transfer of industrial property rights in the Baltic States: A plea for harmonized approach". International Comparative Jurisprudence 1:8-17. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=599871>
31. Kvietskus, Ž., & Beldeninoviene, J. (2019). Enforcement of Intellectual Property Rights in Lithuania. In F. Petillion (Ed.), Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States (pp. 757-786). Intersentia. doi:10.1017/9781780687827.020
32. CODE OF CIVIL PROCEDURE (CONSOLIDATED TEXT OF JANUARY 7, 2017). Режим доступу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/432542>
33. Jents, L., & Kärson, M. (2019). Enforcement of Intellectual Property Rights in Estonia. In F. Petillion (Ed.), Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States (pp. 339-370). Intersentia. doi:10.1017/9781780687827.011
34. Hoppe, D. (2019). Enforcement of Intellectual Property Rights in Germany. In F. Petillion (Ed.), Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States (pp. 435-522). Intersentia. doi:10.1017/9781780687827.014
35. Wegrostek, M. (2019). Enforcement of Intellectual Property Rights in Austria. In F. Petillion (Ed.), Enforcement of Intellectual Property Rights in the EU Member States (pp. 49-92). Intersentia. doi:10.1017/9781780687827.004
36. COPYRIGHT, DESIGNS AND PATENTS ACT 1988 (CHAPTER 48, UPDATED ON JUNE 14, 2021) Режим доступу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/583537>
37. Бочарова Н. В. Законодавче забезпечення права інтелектуальної власності в країнах Європи. Порівняльно-правові дослідження. 2009. № 2. С. 118–123.
38. Эннан Р. Е. Правовая охрана изобретений в зарубежных странах. Актуальные проблемы держави і права: зб. наук. праць. Одеса: Юридична література, 2012. Вип. 66. С. 239–247.
39. UNITED KINGDOM. THE INTELLECTUAL PROPERTY (EXHAUSTION OF RIGHTS) (EU EXIT) REGULATIONS 2019 (S.I. 2019/265). Режим доступу до ресурсу: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/579998>

Рецензент: Повстяной Олександр Юрійович. д.т.н., професор ЛНТУ